

Talendid on vaja kodu heaks tööle panna

Reet Varblane

Olga Temnikova

Eesti nüüdiskunsti arenduskeskuse juhti Karin Laansood küsitleb Reet Varblane.

3. mail esitleti New Yorgis vastloodud Eesti nüüdiskunsti arenduskeskust. Keskuse asukoht - nagu seisab pressiteates - on Tallinn, kuid avalikult tutvustati seda New Yorgis, sest just siis toimus seal kaks olulist kunstimessi - „Pulss” („Pulse”) ja „Friis” („Frieze”), Eestist osales „Pulsil” esmakordselt Temnikova ja Kasela galerii Sigrid Viiru töödega. Neil läks väga edukalt: Sigrid Viir pälvis messi peapreemia. New York on vaieldamatult parim paik koostööpartnerite leidmiseks, seda enam, et arenduskeskuse direktriss Karin Laansoo elab ja töötab New Yorgis.

Uue kunstiinstituutsiooni vastu on Eesti meedias olnud suhteliselt suur huvi: see uudis on jooksnud läbi uudisportaalides, ajalehtedes, televisioonis, Eestis Päevalehes (5. V) ilmus Karin Laansooga intervjuu. Kultuuriminister Rein Lang pidas vajalikuks ise New Yorki kohale sõita. Keskuse eesmärk on eesti kunsti ekspordimahu suurendamine ja Eesti galeriide rahvusvahelise konkurentsivõime parandamine.

Karin Laansoo, Eesti Päevalehe intervjuus töid arenduskeskuse põhitegevusena välja Eesti galeriide viimise rahvusvahelistele kunstimessidele ehk siis sellesuunalise toetusja abistamistöö, ning ka koduse kunstituru loomisele kaasaitamise. Kas saad täpsemalt kirjeldada, milles see töö seisneb, millised on need sammud, et Eesti galeriid - ilmselt mitte ainult üks, nagu see on paari viimase aasta jooksul olnud - rahvusvahelistele kunstimessidele jõuaksid ja, mis veelgi olulisem, seal ka edukad oleksid?

Kõige üldisemalt öeldes on minu töö luua rahvusvaheline võrgustik, milles toimub mitmesuunaline liiklus: kuraatorid, kogujad ja kunstivahendajad Eestisse ning galeriide aitamine Eestist väljaspool. Tegemist on

valdkondliku katusorganisatsiooniga, kellel olid EASi rahastusele kandideerimisperioodil läbirääkimised mitmete Eesti kunstiinstitutsioonidega, sealhulgas välisturule suunatud Eesti galeriidega. Järgmine samm ongi arutelud konkreetsete lepingute osas. Keskus tegutseb riigi ja organisatsioonide tasemel, galeriid tegelevad kunstnikega, sest see on nende ainus võimalus turul läbi lüüa. Keskus toetab galeriide tegevust ja võtab oma n-ö reklaamnäod galeriide nimistust. V äljade jaotus New Yorgi esitluse kutsel annab proportsioonidest selge pildi: kunstnik kõige suuremalt ja pildiga, siis väikselt arenduskeskus, osalev galerii ning rahastaja. Kaarel Nõmmiku loodud graafilise identiteedi visioonis on kasutatud lennuposti sini-valget triibukoodi, et viidata Eestist välja lendavale „pakile”. Keskuse avalik kuvand on selgelt väljapoole suunatud: see tähendab muu hulgas, et veeb ja uudiskirjad on ainult ingliskeelsed. Suur osa arendustööst on sissepoole suunatud: koostöö koordineerimine, galeristide ning diilerite koolitus. Keskus toetab ikkagi ainult neid galeriisid, kes tegutsevad praeguses lääne mõistes nüüdiskunsti galeriina.

Igal koostöös osaleval galeriil on oma arenguloogika ja eelistused, millesse keskus ei sekku. Hausi ja Vaala galerii senine prioriteet on olnud siseturg. Hausi galeriil on lisaks Euroopa turu huvi: tänava sügisel osaleb Hausi galerii kolmandat korda Viini kunstimessil. Vaala galerii on selgelt välja öelnud, et praegu on nende huvikeskmes üksnes siseturg. Nii et Eesti mahtusid arvestades räägime paarist galeriist. Temnikova & Kasela on viimastel aastatel kõige „agressiivsemalt” messidel osalenud ning selle liiniga ka jätkatakse. Noor galerii peabki ehitama üles võimalikult laia kontaktibaasi ning leidma need avalikud ja erakogud, kuhu oma kunstnikke müüa, töötama samal ajal süsteemselt oma kunstnike karjääri ülesehitamisel. Galeriid teevad oma tööd ise edasi, keskus aitab luua soodsat taustsüsteemi ja vajadusel koordineerida koostööd. Galeriide omavaheline konkurents on selle äri paratamatu osa. Mis messidel edukas olemisse puutub, siis see kuulub juba peatükki messi antropoloogia, aga „hea intuitsioon”, „praktika” pluss „suhtlemisoskus” on kolm võtmesõna. Oluline on ka eeltöö: kas tuntakse ära messiboksi tulnud kunstikoguja agent või raisatakse aega jutukate küllastajate peale. Messidel käiakse ju sellepärast, et ei peaks vajalike kontaktide juurde eraldi sõitma: kõik professionaalsed huvilised on kolm päeva samas linnas ning paljud kohtumised lepitakse kokku ammu enne. Mess on kunsti vaatamiseks halvim võimalik koht, kuid kontaktide leidmiseks ja arendamiseks parim.

Loomulikult ainult messidel käimisest, müügist ja vahendusest ei piisa, tuleb vaadata süsteemi tervikuna: kunstnikel peavad olema vahendid ning koht, kus oma töid luua, ka see on galeriide rida. Riik saab appi tulla ja praegu tulebki, aga ainult stipendiumipõhisena see ei ole pikemas perspektiivis arengusuutlik. Arenduskeskus ei pea ise näitusi produtseerima, pigem vahendame vajalikke kontakte ja kaardistame Eesti kunstikele sobivad era- ja avalikud kogud, galeriid organiseerivad järgmise sammuna müügi. See on pikaajaline protsess ning hõlmab n-ö ostukomisjoni liikme(te) külaskäike kunstnike juurde, pidevat infovahetust ja dialoogi.

Eesti kunstituru probleem on see, et suur rõhk on olnud oksjonitel ja normaalses tähenduses galeriikultuuri ei ole tekkinud, sest puudub riskialdis kapital, kes investeeriks kunstnikku. Mujal maailmas on esmatarg ja vanema kunsti müük selgelt lahus. Eesti väiksuse tõttu oli selline ühel oksjal istumine 1990. aastatel põhjendatud, kuid nüüd tuleb edasi liikuda. Galeriid peavad õppima oma kunstnikega pikaajalist koostööd tegema, vältima kunstnike topeltesindatust. Praeguses süsteemis on galeriid kõige nõrgem lüli, sest meil on liiga palju kunstiväljast rajatud kunstnikupoolsele initsiatiivile ja rahale, rendigaleriidele, millele lääne mõistes vanity gallery’na profiringkondades viltu vaadatakse. Mittetulunduslikud pinnad peaksid samuti suutma jõulisemalt oma programmi koostada, selgema visiooniga kunstnike selja taha tulema, eriti Eestis, kus lõpuks tuleb kogu raha nagunii kulkast. See on kultuuripoliitilise kokkuleppe küsimus, kes selle raha kulkast välja võtab ja milleks: kas üksik kunstnik ruumi üürimiseks või mittetulunduslik näitusepaik selgepiirilise programmi koostamiseks.

Näitusepinna rentimise abil ei looda mainet ei meil ega ka mujal: kunstimaailma tõsiseltvõetav karjäär ehitatakse üles reaalsel kontaktidel ja kahepoolsel huvil. Näitusepaiga rentimine mõnes kunstikeskuses selleks, et oma kunstnikuga „kohal olla”, loob ka kunstnikule kunstimaailmas vastava maine, seda on hiljem juba keeruline parandada. Kultuuriminister Rein Langi visiidi ajal New Yorgis kohtuti Zabludowiczi kollektsiooni direktori Elizabeth Neilsoniga, kes oli Soome galeriide näitel kursis selle fenomeniga, aga enamikul professionaalidest kerkivad galeriitasude jutu peale kulmud väga kõrgele. Kuna Eestis raha ei ole, siis tulebki galeriidel ja institutsioonidel end suuremasse süsteemi sisse suruda. Mitte võib-olla just sõjakalt, kuid süsteemselt

ja sihiga. Kui siia lisada kasvav professionaalsus, valdkonnasisene koostöö ja suhted, on kõik ukсед ja võimalused lahti.

Kui räägime kunstimesidest - kuigi nüüdiskunsti messid pole enam ammu pelgalt ostu-müügi paigad, nendega käivad kaasas teoreetilised seminarid, väljaannete esitlemine, kunstnike loomingu sügavam tutvustamine jne - , siis hõlmab see siiski n-ö kommertsgaleriisid, küll tiptasemel, kvaliteetseid, professionaalseid, aga siiski kommertsgaleriisid. Kas EKKAK hakkab tegelema ka nende institutsioonide (galeriid, rohujuure tasandil tekkinud kunstikeskused, muuseumid) ja kuraatoritega, kes on huvitatud ideedest, kontseptsioonidest?

Arenduskeskus teeb koostööd nendega, kes on huvitatud Eesti kunstnikesse investeerimisest - nii aja, energia kui raha tähenduses -, kas nad on kommers, era, avalikud või mittetulundus struktuurid, ei oma tähtsust. Nii sõltumatu positsiooniga kontseptuaalsed algatused kui kommertsgaleriid on omavahel sünergias. Kunst, mis sünnib vasakradikaalide skvotis ja kunstnikud, kes pole nõus kunstiturule minema, eksisteerib samas süsteemis, sest nad on enda identiteedi vastandumisele üles ehitanud. Ka „Frieze’ile” saabusin eelmisel nädalal läbi „Occupy Frieze!” protestijate rivi. Võin nendega kohati nõuski olla, aga see ei muuda süsteemi. Eestis ei ole veel kõike, mis on kunstimaailmas normaalne, sellepärast meile tundub, et kommerssil ja mainstream’il on teatud märk küljes. Kommertsgalerii loogika on kunstniku esindamise ja temasse investeerimise loogika, mittetulundusgaleriid panustavad kuraatornäitustele ning programmile - üks toidab teist. Šveitsi Instituudi nüüdiskunsti galerii (Swiss Institute Contemporary Art Gallery) Sohos, kus New Yorgis alustasin 2008. aastal, on mittetulundusgalerii, kuid mu esimesi tööülesandeid oli galerii osaluse organiseerimine „Armory” messil, et viia sinna Lawrence Weineri tööd. Paar aastat varem poleks ma osanud seda kunstnikku ja „Armory” messi isegi ühte lausesse panna, kuid kõik toimus. Selles kontekstis oli see pigem tuntud kunstniku toetus galeriile keerulise filmi- ja näituseprojekti produtseerimise eest.

Tiptasemel kommertsgaleriid võtavad muuseumidega sama suure riski oma kunstnike näituste realiseerimiseks ning nende karjääri toetamiseks. Parimad kunstiäri tegijad on ikka huvitatud kunstist, mitte ärist - neid ei saa vastandada ideepõhiste algatustega. Muidugi võib öelda, et Eestis ei saa sellist galeriid olema, kuid piisab ühest Eesti Martin Kippenbergerist, kes tõmbab terve valdkonna mürinal käima. Ja see juhtub varem, kui arvata oskame.

Uus keskus saab tegevuseks raha EASi ja Euroopa regionaalarengu fondi vahenditest. Käivitamisrahastusest jätkub kaheks aastaks. Mis saab pärast kahte aastat? Või on tegemist järjekordse kampaaniaga?

Kuigi alustasime ootamatult suure meediatähelepanu saatel, oleme praegu kindlasti veel enda vajalikkuse tõestamise faasis: keskus on napilt viiekuune ning mina olen sellega seotud pisut üle kuu. Rahastuse jätkumise teema kerkib muidugi peatselt üles ja loodetavasti on meil selleks ajaks piisavalt tulemusi ette näidata. Kindlasti ei ole tegu kampaaniaga, sest inimesed, kes on keskuse taga, on missioonitunde ja heade ideedega. Raha on vaja, kuid see on siiski teisejärguline.

Palju töötajaid keskus saab? Mis ülesannetega? Oled küll väga võimekas juht, aga see pole reaalne, et üks inimene suudab sellise töökoormaga hakkama saada.

See on tõsi. Kuu lõpu poole alustab poole kohaga projektijuht, õigusmagister ning peatselt EKA kunstiteaduse bakalaureusekraadiga lõpetav Kadri Laas. Tema töökoht on Tallinnas, ülesanneteks projektide läbiviimine vastavalt tegevuskavale, samuti vajalike raamlepingute ja uudiskirja koostamine ning veebi jaoks info kogumine. Minu ametikirjeldus seisneb lühidalt arenduskeskuse identiteedi loomises, strateegilise tegevuskava koostamises EASile esitatud äri- ja ekspordiplaani põhjal ning projektide algatamises ja koordineerimises. Samuti koostöö arendamine Eesti ja rahvusvaheliste partneritega. Nagu igal alustaval organisatsioonil on ka meil vaja vundamendiks mõned süsteemid paika panna, kuid teeme seda paralleelselt muu tegevusega. Tiimi lisandub projektipõhiselt, vastavalt vajadusele veel inimesi. Ma jätaksin konkreetseid projekte üllatuseks, suvi tuleb igal juhul tihe.

Milline on uue keskuse suhe Kaasaegse Kunsti Eesti Keskusega. On ka KKEKi üks põhiülesandeid eesti kunsti

tutvustamine maailmas, eksport, rahvusvahelise maine loomine.

Minu nägemuses on kahe keskuse koostöö tihe ning paralleelne: meie funktsioonid ja toimimisviisid ei kattu, kuigi suurem eesmärk on sama. Keskuste vahe on selles, et KKEK on kunstniku tasandil töötav sõltumatu agentuur, samal ajal kui EKKAK on turu tasandil töötav vahendus- ja arenduskeskus, meie partnerid on galeriid, messid, vahendajad ja nende ümber keerlev maailm. Eesti kunstile rahvusvahelise maine loomine peabki olema mitme asutuse ülesanne, sest üks keskus ei suuda kõike ära teha. Meil on vaja toimivat kunstimaailma, kus areng liigub eri suundades, aga omavahelises sünergias. Äriloogika ning tugevamale-või-suuremale-rahakotile-jääb-õigus suhtumisega pole siin midagi teha. KKEKil on väga hea maine ning selge orientatsioon mittetulundustegevusele: nende viimaste aastate näituseprojektid, trükised ning arhiivide täiendamine on Eesti kunstielule laiemalt vajalik. See loob hea taustsüsteemi ka arenduskeskuse jaoks. Uute inimestega jõutakse KKEKis kindlasti rohkem ära teha. Keskuses hiljuti alustanud Maria Arusooga oli mul võimalus paar aastat tagasi koos töötada ning kogemuse põhjal võin öelda, et oleme võimekas meeskond. See, et me eri organisatsioonidesse sattusime, tuleb kokkuvõttes ainult kasuks. Näen kahe keskuse koostööl suurt potentsiaali: on asju, mida saab teha koos paremini kui üksi, piltikult öeldes istume ju samas rongis.

Keskust tutvustavas tekstis on veel kirjas, et keskuse tegevuse raames on ette nähtud laia produtsentide, galeristide ning projektijuhtide ringi rahvusvaheline koolitamine ja praktika. Kuidas seda korraldatakse ning kes ja kuidas saavad selles osaleda?

Oktoobris algab DeAppeli kunstikeskuses Amsterdamis uus galeristide aastane koolitusprogramm koostöös nelja Euroopa galeriaga. Tahame väga sinna kedagi saata ning loodame, et see läheb õnneks. Sobiv kandidaat peab konkursi läbima ja kümne hulka tulema. Tähtaeg on 4. juuni ning tingimused leiab nende kodulehel: www.deappel.nl. Kuna galeriimaastik on suure arenguvajadusega, siis keskendume meie inimeste harimisele teadlikult ja põhimõtteliselt. Enda programmi on kulukam luua: nii et esiteks kombime vajadust ning kasutame ära olemasolevad võimalused. Biennaalid, messid ja suuremad näituseprojektid otsivad pidevalt vabatahtlikke: see on hea võimalus intensiivseks praktikaks neile, kellel on tekkinud huvi nüüdiskunsti produtseerimise vastu. Kui huvilisi jätkub, hakkame aasta teises pooles pidama läbirääkimisi Londoni, Helsingi või teiste linnade galeriidega, et arenduskeskus saaks neile praktikante saata, paariks kuni kuueks kuuks.

Oled 2008. aastast töötanud New Yorgi PointB rahvusvahelise kunstnike residentuuri direktorina. Kuidas iseloomustad New Yorgi kunstiresidentuurivälja ja milline koht on selles PointB-l?

New Yorgi suurust arvestades ei ole siin just palju residentuurivõimalusi. PointB-d saab residentuuriks nimetada ainult mööndustega, parema eestikeelse sõna puudumisel, sest tegemist on kaheksast stuudiost koosneva kompleksiga Williamsburgi endises tehases, kuhu saavad stuudiot taotleda kõikide loomevaldkondade esindajad projektipõhiselt. Suur osa residentuurist on loodud noortele kunstnikele karjääri edendamiseks. PointB eelistab professionaalseid kunstnikke, kellele looming on põhitegevus; enamikul on juba galerii kas Euroopas või Ameerikas ning nad valmistavad PointB-s ehk oma New Yorgi studios ette konkreetset näitust või projekti. John Bock, Li Mu, Ciprian Muresan, Cornelius Völker, Azin Samari on mõned loomeinimesed kes stuudiotegutsenud või praegu tegutsevad. Kõige huvitavam dialoog on nendega, kes tulevad igal aastal tagasi, mitmes mõttes on nad nagu minu asendusperekond. PointB on viieteistkümne tegutsemisaasta jooksul Williamsburgi toonud üle tuhande rahvusvahelise looja ning selle aja jooksul on inimtühjast tööstuspiirkonnast kujunenud New Yorgi loomemeka. PointB on andnud sellesse kindlasti oma panuse.

Kuigi viimasel ajal kõneldakse üha enam nüüdiskunstivälja laienemisest väljapoole Euroopat ja Ameerika Ühendriike, on New Yorgil siiski väga oluline tähendus. Millised on Eesti kunstnike ja kuraatorite võimalused New Yorgis peatuda? Rahvusvaheliste kunstiteabekanalite kaudu tuleb küll pidevalt teavet New Yorgi ja Ameerika Ühendriikide kunstiresidentuuri võimaluste kohta, kuid enamasti on need tasulised ning Eesti ei ole ka stipendiumitaotlemise paikade seas. Kas EKKAK saab ka selles osas kaasa aidata või jääb see valdkond keskuse tööst välja?

Ma pakkusin Tallinna - New Yorgi residentuuri projekti möödunud aastal kultuuripealinna programmi, kuid seda laadi projekti on mõtet teha ainult siis, kui rahastus on jätkusuutlik. Residentuur New Yorgis on väga kulukas, sest

kinnisvara on kallis ning kui osaleja ei ole võimeline ise maksma, siis peab keegi teine selle kinni maksma. PointB ja ISCP on Eesti kunstnikule kallid, kuid siin täiesti tavalise korteriüüri hinnaga. New Yorgis leiab mitmeid võimalusi: kutsetega „Apexart”, „International Studio and Curatorial Program”, „Location One”, „ArtsLink”. Väga paljudes riikides (Šveits, Holland, Soome, Austraalia) on võimalik ühe inimese n-ö mitteformaalne residentuur, mille jaoks on ostetud või üüritud korter. Selle põhjal, kui palju eestlasi on New Yorgis käinud viimase kolme aasta jooksul, tundub, et residentuuri puudumise taha küll midagi ei ole jäänud. Ausalt öeldes on mu elutoas avatud diivaniresidentuuril olnud veel kõige paremad tulemused, sest kogemuse põhjal näen, et eelnevate kontaktide või toetava kohapealse võrgustikuta võib sama targalt tagasi minna - sai lihtsalt natuke maailma näha. Arenduskeskuse prioriteetide hulka residentuur praegu ei kuulu. Kui, siis konkreetse näituseprojektiga seoses.

Sigrid Viir on „Pulsi” peapreemia igati ära teeninud, teda on ka Eestis tähele pandud: EKA lõpetamisel sai ta noore kunstniku preemia, möödunud aastal oli ta Köler Prize’i üks nominentidest, nüüd valiti, küll OÜ Visible Solutionsi ühisprojektina „Manifestale”. Kas „Pulsi” peapreemiat on varem antud n-ö uustulnukale? Kuivõrd on selliste preemiate taga kunstipoliitiline kaalutus?

„Pulsi” preemia ongi uustulnuka preemia, aga see ei tähenda, et pead olema äsja kooli lõpetanud. Eelmise aasta võitja David Ellis on 41aastane. Tema liikuvate värvipottide orkester, installatsioon „Tõeline väärtus” („True Value (Paint Fukette)”) jäi tõesti meelde. Kuigi „Pulsi” oli ta oma galerii, Joshua Lineri galeriiga esimest korda, siis karjääri mõttes uustulnukaga tegu ei olnud: personaalnäitusi, ka muuseumides, on tal olnud 20 ringis. Galeriisiselt tähendab kunstniku valimine New Yorgi messile kindla peale minekut: siin maksavad vead väga kallilt kätte, sest osalemine ei ole odav.

Messidel mõeldakse mitmesuguste strateegiate peale, aga ühe riigi kultuuriministri kohalolek žürii otsust kindlasti ei mõjuta. Võib-olla „preemia” tekitab sõna lillekimpude ja medalite illusiooni, kuid auhind anti üle tseremooniavabalt, vaid žüriiliikmed ja messidirektor soovisid õnne. Toodi redel ning lisati galerii nimesildi finalisti roosale tärnile veel üks juurde. Kokku kestis see kolm minutit. Võib julgelt öelda, et Sigrid Viiru tööd olid sel aastal peajagu teistest üle. Installatsioon mõjus traditsioonilisema messikunsti kõrval värskelt ja terviklikult, boksi kujundus ja tööde paigutus heas mõttes ootamatult. Rahvusvaheliselt läbilöögivõimeline „Rutiinipurustaja” on oma nime tõeliselt väärt.

Kandideerisid möödunud sügisel Tallinna Kunstihoone juhataja kohale. Kas oleksid tulnud tagasi Tallinna? Mis roll on Kunstihoonel kui sellisel nüüdiskunstiväljal?

Tallinna Kunstihoonel on väga suur potentsiaal: kogu hoone stabiilne areng ja programmisisu mõjutab oluliselt Eesti kunstielu üldist kliimat. Minu platvorm nägi ette Vabaduse väljakul paikneva hoone kõigi institutsioonide jaoks ühise sihtasutuse loomist. Kunstielul ei ole füüsilist keset, see liigub ikka mööda inimesi, kuid Vabaduse väljaku hoone võiks olla üks selliseid loominguks keskpunkte linnas, kus galeriid, ateljeed, residentuur ja muud valdkonda toetavad algatused sünergiat loovad. Lehest loetu põhjal on kahju, et Tallinna Kunstihoone on end väga kitsalt positsioneerinud ega mängi lähiaastatel ilmselt kaasa Eesti kunstielu rahvusvahelistumisel. Fookus on ühesuunaliselt Eesti kunstil ja pärandil, konkureeritakse pigem väiksema vennana koduse Kumu kui Euroopa Kunstihalle’dega. Tundub, et rahvusvaheline maine ei ole praegu prioriteet, selle arendamine nõuaks ulatuslikku ja sihipärast valdkondlikku koostööd. Kurb on eelkõige kasutamata potentsiaali pärast. Kui Tallinna Kunstihoone kohale jääb rahvusvahelisel tasemel nüüdiskunsti mõistes tühi koht, on ka teistel Eesti tegijatel sellevõrra raskem: süsteem on põimunud, vähem reaalsel koostööl põhinevaid professionaalseid kontakte, tõsiselt võetavaid näituseasutusi kodumaal annab teravalt tunda ka välissuhtluses.

Mis minusse puutub, siis usun, et arenduskeskuse eesotsas olen kõige õigemal elemendis ning saan sellelt positsioonilt Eesti kunstielu arendamiseks kõige tugevamini panustada. Loodan, et ideed, mis Kunstihoone puhul said välja käidud, saavad teostatud, selleks on Eestis koostöötähe olemas. Sellest taas järeldus: pole vaja talente koju tuua, tuleb nad kodu heaks tööle panna.

